

Brněnská vančurovská monografie

Ladislava Lederbuchová

Ladled@seznam.cz

POLÁČEK, Jiří a kolektiv. *Vladislav Vančura v literárním kontextu 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2022.

Hlavní autor a editor knihy Jiří Poláček je uznávaným badatelem, soupis jeho vančurovských prací je rozsáhlý a v přínosu poznání o tvorbě V. Vančury podstatný (srov. kapitolu Bibliografie vančurovských prací J. Poláčka na s. 163–170), a tak jako znalec Vančurova díla a zkušený univerzitní pedagog vyzval ke společné práci řadu kolegů z univerzitních pracovišť, ale i z Ústavu pro českou literaturu AV ČR a Moravského zemského muzea. Obsah monografie tvoří studie celkem patnácti autorů, v nichž je interpretováno Vančurovo dílo v jeho různorodosti – s potěšením konstatuji, že pozornost byla věnována i méně zmapovaným oblastem autorských aktivit, jako je film, literární kritika, divadelní tvorba a její inscenační prezentace, ale i představení Vančury jako Čapkovy pátečníka.

Monografie vyšla jako jubilejní počín připomínající 130 let od narození V. Vančury (1891) a 80 let od jeho smrti (1942) a též jako gratulace kolegů k Poláčkovým sedmdesátinám. On sám uvádí obsah knihy souhrnnou statí o spisovatelově životě a díle, zamýšlí se nad spektrem jeho prozaické, dramatické i filmové tvorby a v souvislosti s hodnocením autorova odkazu připomíná, že v roce 1992 byl Vančurovi in memoriam udělen řád T. G. Masaryka. Kapitoly jsou pořádány víceméně tematicky do čtyř bloků – Vančurův obraz maloměsta, války a české historie, dále dramatická tvorba a její divadelní reflexe, pak autorova tvorba filmová, literárněkritické aktivity, Vančurův narativ a popularita jeho děl v knižní anketě a nakonec spisovatelova osobnost v přátelských vztazích. Kniha je vybavena obrazovou přílohou, anglickým resumé a jmenným rejstříkem.

Významy časoprostoru maloměsta ve Vančurově próze interpretuje E. Gilk (obraz maloměsta v české próze je autorovo konstantní téma) a osvětluje v řadě textů jejich tendenční expresivnost – humornost a satirickou účinnost. M. Chocholatý v úvaze o románu *Tři řeky* upozorňuje na podobnost válečné apokalypsy s avantgardní vizí expresionistického očištění ohně, ale smysl Vančurových obrazů je jiný: nekompromisně ukazují válku jako zlo, jímž člověk trpí. Zatímco M. Lollok představuje významy lékařských inspirací ve Vančurově dramate, D. Kroča se věnuje vedlejším textům autorových dramát – scénickým poznámkám, významu titulů a podtitulů, tématu zatím opomíjenému, ale sdělnému co do autorových představ o estetické účinnosti her. Autenticitu ve hře Josefina, ne ve vztahu fikce – non-fikce, ale ve smyslu sociálně osobnostní sebereflexe postav a jejich identifikace s isotopií autenticity, která se promítá do jejich mluvy a chování, zkoumal A. Veřmiřovský. Jak byly hry a dramatizace některých próz uváděny na brněnských scénách, informuje V. Valentová v záslužné studii mapující divadelní recepci Vančurovy dramatiky.

Pohled R. Nováka na Vančuru v intermediálním průsečíku literatury, filmu a hudby přináší poznání o uměleckém naplnění dalších spisovatelových talentů. P. Mareš sleduje vývoj Vančurova narativu, shledává rozdíly mezi vypravěčstvím raných povídek a románů, rysy mluvenosti v povídkách se Vančura přiblížil poetice kapesních povídek K. Čapka. Jako radikálního literárního kritika, jenž požadoval od umělce avantgardní poetické inovace více než tendenci propagující socialistické ideály, představuje spisovatele M. Tichý a dobovou popularitu Vančurových děl v anketě *Lidových novin* pak L. Holeček. O Vančurových aktivitách souvisejících s Pražským lingvistickým kroužkem a přátelství s J. Mukařovským píše O. Sládek a pěkný portrét Vančury jako Čapkova pátečníka v kontextu dobových vztahů mezi literáty, jinými umělci či meziválečnými intelektuály vytvořil jako další kamínek do své pátečnické mozaiky J. Bílek.

Text H. Svobodové sledující archaismy v románu *Markéta Lazarová* postrádá adekvátní interpretační závěr, který by vyplýval z důkladné lingvoliterární analýzy; pro konstatování, že dnešní čtenář bude Vančurův styl pociťovat archaičtěji než čtenář dobový, není adekvátně užito všech zjištění o Vančurově jazyku. Také některé dílčí závěry E. Novákové o *Obrazech z dějin národa českého* provokují nesouhlas, konkrétně o postavách sv. Václava a sv. Ludmily. Autorce se nelíbí, že Vančura věnuje více pozornosti stavbě kostela než líčení Václavovy mučednické smrti. Ale tento stylotvorný fakt právě dobře vyjadřuje Vančurův inovační pohled na české dějiny. Nováková sice správně hodnotí postavy jako netradičně pojaté, ovšem jako zemské škůdce a zaprodance německého krále: „Václav je oddaným pomahačem němectví“ a „Ludmila, stejně jako Václav, je zachycena jako „kolaborantka“, která raději vrhne národ do německé poroby, než by došlo k vítězství „proslovanské“ ideje“.

E. Nováková Vančurovu stylizaci považuje za „cílenou ránu české křesťanské tradici, což je v období okupace dost paradoxní“, a Vančuru tak (paradoxně!) pasuje na příznivce okupační moci. Autorka nedoceníla koncepci obrazu christianizace českého knížectví, Vančurovu odvahu sejmut z postav gloriolu mučednictví a její sentimentální revitalizaci v národním bolestinství a vytvořit tyto postavy jako plnokrevné lidi, kteří milují a nenávidí, kteří odhodlaně v prostředí křesťanství nepřátelském se chovají podle svého přesvědčení a hájí ho za cenu vlastního života. A křesťanský kostel jako symbol christianizace není v souladu s historickou skutečností nic paradoxního, naopak nacionální měřítko uplatněné v hodnocení raně středověkého obrazu paradoxní je. Stať E. Novákové je text, který může vyvolat diskusi a vzbudit nový zájem nejen o Vančurovy *Obrazy*.

Kolektivní monografie *Vladislav Vančura v literárním kontextu 20. století* je po delším čase odbornou odpovědí na řadu otázek, které si kladli její autoři a jistě i Vančurovým dílem zaujatí čtenáři, a je vítaným obohacením vančurovské literatury.